

Filmas „Sugauti tinkle“. Informacija tėvams

Bendraudami internete vaikai ir paaugliai gali susidurti su įvairiomis grėsmėmis. Filme „Sugauti tinkle“ („V sítí“, Čekija, Slovakija, 2020) susipažinome su kai kuriomis iš jų: vaiko amžiaus neatitinkančiu suaugusių žmonių bendravimč, seksualinio turinio informacijos siuntinėjimas, sekstingas, internetinis viliojimas ir vaikų išnaudojimas. Tai temos aktualios ir Lietuvos vaikams bei paaugliams.

Pries menesi susipazinau per interneta su 24 metu vaikinu (man 15m). Iš pirmo mes bendravom normaliai. Paskiau jis liepe man jį vadinti "teciu" ir siusti visokias savo nuogo foto. Jis norejo su manimi susitikti, bet as vis issisukdavau. Jis zino i kuria mokykla einu ir pazista mano kelias drauges.As bijau jį užblokuoti per fb. As bijau,kad jis neatvaziuotu pas mane. Ka man daryti?

Turiu profilį fb ir ten aš esu parašius, kad man 16 m. – iš seno liko kai susikūriau fb nors buvau 11 m. Prieš 2 savaites man parašė toks Mantas, labai fainas vaikiną, jam 18. Nuo to laiko mes kasdien bendraujam ir man atrodo, aš jį įsimylėjau... Jis taip gerai mane supranta, aš visada pralinksmėju kai su juo pasikalbu. Ir mes tiek bendrų pomėgių turim – ir muziką, ir maistą vienodą mėgstam. Buvau čia su keliom draugėm žiauriai susipykusi, tai jis taip mane palaikė, kad nežinau ką be jo būčiau dariusi... Tik yra viena problema. Jis siūlo susitikti, šį savaitgalį planuoja atvažiuoti į mano miestą. Bet aš nesu pasakiusi kad esu jaunesnė... Bijau, kad jis nusivils manimi kai susitiksim, galvos, kad esu mažvaikė ir nebenorės bendrauti. Su mama tartis negaliu, nes ji išvis neleis eiti susitikti (o jai ir nesakysiu su kuo susitinku), tai prašau jūsų patarimo,kaip man jam pasakyti apie save tiesą?.. (13 m. mergina)¹

Suaugusiems gali kilti klausimas – kodėl vaikai įsivelia į pavojingas draugystes su nepažįstamais žmonėmis? Kas juos skatina ne tik susidraugauti internete su nepažįstamu žmogumi, bet ir norėti su juo susitikti? Yra keletas motyvų, susijusių su tokiu vaikų elgesiu.

- Natūralu, kad vaikams ir paaugliams yra smalsu tyrinėti interneto platybes, išbandyti ir įvairias naujas veiklas, ir pažintis su įvairiais žmonėmis – smalsumas, tyrinėjimas yra vienas iš svarbių vaikystės ir paauglystės poreikių, padedantis vaikams augti ir išmokti naudingų įgūdžių.
- Kitas universalus poreikis – bendrauti, turėti bendraminčių, gauti iš kitų žmonių dėmesį, užmegzti artimą ryšį. Internetas, socialiniai tinklai šio poreikiu atveju yra ir galimybė, ir grėsmė. Vaikai ir paaugliai, kurie yra vieniši, kurie turi sunkumų megzdami santykius mokykloje ar kitoje „realioje“ aplinkoje, jaučiasi nesuprasti ar nepriimti savo pačių šeimoje, interneto, socialinių tinklų dėka gali patenkinti savo bendravimo poreikį. Tačiau tuo pat metu internetas sukuria tobulas sąlygas tiek vaikui, tiek kitiems vartotojams sukurti tokį „personažą“, kokį norisi, pateikti save tokiu būdu, kuris padės užmegzti ryšį su norimu žmogumi. Būtent šia galimybe pasinaudoja suaugę žmonės, turintys ketinimų išnaudoti vaikus ar paauglius – jie gali apsimesti visai kitu žmogumi, gali kalbėtis su vaiku tokiomis temomis, kurios vaiką domina, lengvai sakyti komplimentus ir tokiu būdu užmegzti pasitikėjimo ryšį su vaiku. Pastebima, kad suaugę žmonės, užsiimantys viliojimu internete, gana lengvai pastebi, jei vaikas ar paauglys yra vienišas, jam trūksta santykių ar dėmesio ir tuo pasinaudoja, megzdami ryšį su paaugliu ir pelnydami pasitikėjimą.
- Bendravimas internetu sukuria klaidinantį saugumo jausmą – juk viskas vyksta per atstumą, žmogus, su kuriuo bendraujama yra kažkur toli ir atrodo, kad lengva kontroliuoti bendravimą – atsijungsiu pats, užblokuosiu nenorimą vartotoją. Toks netikro saugumo jausmas gali būti susijęs su vaikų ir paauglių drąsa bendraujant su nepažįstamais žmonėmis. Ir tikrai, kartais pakanka laiku atsitraukti, nebebendrauti su neaiškių ketinimų turinčiu žmogumi, jį užblokuoti ir vaikas lieka saugus. Tačiau sunkumų iškyla, kuomet vaikai ir paaugliai dar iki suprasdami, kad nepažįstamas žmogus gali kelti

¹ Čia pateiktos istorijos paremtos vaikų ir paauglių pasakojimais Vaikų linijoje, tačiau visos vaikus identifikuojančios detalės yra pakeistos, saugant jų anonimiškumą

jiems pavojų, pasidalina savo asmenine informacija ar nusiunčia savo nuotrukų, pernelyg atsiveria ir pradeda pasitikėti naujuoju „draugu“.

Sunku tikėtis, kad vaikus ir paauglius apsaugosime nuo visų internete tykančių pavojų. Tad labai svarbu, suaugusieji būtų prieinami ir padėtų vaikams ir paaugliams, jei jiems iškyla kažkokių sunkumų internete. Visgi Vaikų linijos patirtis rodo, kad ne visi vaikai drįsta paprašyti suaugusiųjų pagalbos. Kodėl? Štai ką sako patys vaikai ir paaugliai:

- „Baisu, kad tėvai manęs nesupras ir tik aprėks...“
- „Jei pasakysiu – tėvai man išvis uždraus kompu ir telefonu naudotis“
- „Man labai gėda ir pikta ant savęs...“
- „Mano tėvams nerūpi, kaip aš jaučiuosi“
- „Žinau, kad tai mano kaltė...“

Tad norėdami, kad vaikai pasitikėtų jumis ir kreiptųsi pagalbos dėl internete kylančių sunkumų:

- Priimkite faktą, kad internetas, technologijos, socialiniai tinklai yra svarbi ir vaikams reikalinga jų kasdienybės dalis. Nereikia vaikų kritikuoti, moralizuoti, barti už tai, kad jie leidžia laisvalaikį internete. Svarbu susitarti taisykles, kaip ir kiek laiko pramogaujama internete ir su smalsumu bei pagarba žiūrėti į vaiko laisvalaikio veiklas.
- Nedrauskite naudotis internetu ir nebauskite vaiko už tai, kad jis susidūrė su sunkumais internete. Būtent bausmės atgraso vaikus ir paauglius nuo kreipimosi pagalbos į suaugusiuosius.

Užbėgdami bėdoms už akių, kol vaikas dar nėra visai savarankiškas interneto vartotojas:

- Paverskite buvimą su technologijomis bendra, smagia šeimos veikla: kartu žiūrėkite ar tyrinėkite vaikams patrauklius žaidimus, filmukus, klausykitės mėgstamos muzikos, podcast'ų, nepalikite vaiko vieno prie ekrano.
- Kalbėkite su vaiku apie technologijas, internetą, (ne)saugumą jame tam išnaudodami įvairias progas. Gal jūsų aplinkoje kažkas susidūrė su situacija, kurią galite visi kartu aptarti? O gal pasižiūrėjote kokį nors filmą, kuriame personažas susidūrė su sunkumais internete? Aptarkite ir diskutuokite su vaiku – o ką jis žino apie saugumą ir grėsmes internete, su kuo teko pačiam susidurti ar kokių istorijų girdėjo draugų tarpe.
- Kartu su vaiku susitarkite naudojimosi technologijomis ir internetu ribas – ir jų laikykitės! Taisyklėse gali atsispindėti tokie dalykai kaip – kiek laiko vaikui leidžiama būti prie ekrano, kokios yra saugumo taisyklės, kokius žaidimus jis gali žaisti, kada yra laikas be ekranų, ir pan.
- Kalbėkite su vaikais, kas yra asmeninė informacija, kurią reikia saugoti, kaip saugiai elgtis su savo nuotraukomis internete, ką reiškia pagarbus, kitų nežeidžiantis bendravimas virtualioje erdvėje.
- Būkite atidūs tam, kokį pavyzdį patys rodote vaikui – ar bendraujate saugiai ir pagarbiai? Kokias nuotraukas jūs keliate? Ar atsiklausiate savo vaikų leidimo, dalindamiesi kokia nors informacija apie juos? Ar neleidžiate viso laisvalaikio tik prie ekranų? Pavyzdys yra itin užkrečiamas dalykas!

Paaugliai jau yra savarankiški interneto vartotojai – jie turi savo bendravimo ratą, paskyras socialiniuose tinkluose, gali kurti savo interneto turinį. Tad santykiyje su jais svarbu išbalansuoti tarp stebėjimo, matymo, ką paauglys veikia internete ir pagarbos jų asmeninei erdvei, kuri apima ir internetines erdves:

- Ir toliau būkite smalsūs, bet ne įkyrūs. Klauskite, domėkitės, ką paauglys veikia internete, žaidimuose, ką įdomaus juose atranda ar perskaito, paprašykite paaiškinti ar parodyti, jei paauglys pasakoja apie jums nežinomus interneto atradimus ir vietas.

- Stebėkite savo paauglio elgesį – kaip jis jaučiasi po pabuvimo internete, naršymo, žaidimo ir atkreipkite dėmesį į elgesio ir emocijų pasikeitimus. Gal pastebite, kad paauglys tapo liūdnas nei įprastai, gal kažko pyksta, ar atrodo kaip „ant sparnų“ – atspindėkite, ką matote ir kvieskite paauglį pokalbiui apie tai, kas su juo vyksta.
- Ieškokite būdų stiprinti paauglio kritinį mąstymą tam, ką jis randa, perskaito, išgirsta internete. Aptarinėkite su juo abejonių keliančią informaciją, kurią patys pastebite – ar tai būtų fake news, ar nerealistinė internetinė reklama, ar istorijos, nutikusios kažkam iš kitų žmonių – dalinkitės jomis, kalbėkitės, kaip galima tikrinti internete randamą informaciją.
- Kalbėkite su paaugliu apie internetines pažintis ir kaip jose išlikti saugiams. Sutarkite apie saugias pasimatymų taisykles: kodėl svarbu nepulti stačia galva susitikinėti su tik iš interneto pažįstamais žmonėmis, kalbėkite apie tai, kur ir kaip galima būtų saugiai susitikti su internetiniu draugu.

Jeigu jūsų vaikas ar paauglys susidūrė su išnaudojimu internete – jam siunčiami seksualinio turinio vaizdai ar vaizdo įrašai, iš jo reikalaujama nuotraukų, jam grasinama – atminkite, tai nėra vaiko kaltė. Tai suaugęs žmogus elgiasi netinkamai, išnaudodamas vaiką ar paauglį savo poreikiams tenkinti. Jei jūsų vaikas ar paauglys papasakojo apie netinkamą internetinio „pažįstamo“ elgesį:

- Reaguokite ramiai, pasakykite, jog vaikas ar paauglys gerai padarė kreipdamasis į jus pagalbos.
- Kartu su vaiku ar paaugliu išsaugoti situacijos įrodymus: susirašinėjimą su suaugusiu žmogumi, jo siųstą informaciją ar žinutes.
- Kreipkitės į reikalingas institucijas: policiją, interneto karštąją liniją, kad vaikas būtų apsaugotas nuo tolesnio netinkamo elgesio.

Daugiau informacijos rasite:

- draugiskasinternetas.lt
- esaugumas.lt
- auguinternete.lt
- Paramos vaikams centro kampanijų „[Niekada nežinai, kas yra kitoje pusėje](#)“ bei „[Mąstau, todėl nesiuočiu](#)“ interneto puslapiai

Informaciją ruošė Vaikų linijos specialistai